

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ФИЛОЛОГ

ЧАСОПИС ЗА ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

IV 2013 8

PHILOLOGIST

JOURNAL OF LANGUAGE, LITERARY AND CULTURAL STUDIES

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Мирјана Бојанић Ђирковић
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет

УДК 821.163.41.09-2
DOI 10.7251/fl1308264b

ЛИКОВИ ИСТОРИЈСКИХ ДРАМА МАТИЈЕ БАНА ИЗМЕЂУ НАЦИОНАЛНОГ, ПОЛИТИЧКОГ И ПРИВАТНОГ ЖИВОТА И МОГУЋНОСТ ЗА САМООБЛИКОВАЊЕ

„Позитивна наука не трпи ништа апстрактно, идеално, док умјетност, по самој природи својој за идеалности силно тежи. Питање је само: докле та стварност и идеалност, које одговарају физичком и моралном човјеку, могу ићи у својим појавима да би му у обојем биле корисне?“

Матија Бан

Апстракт: У раду се, преко Гринблатове теорије о самообликовању у корелацији с Фукоовим схватањем моћи и дискурса, одређује идентитет ликова историјских драма Маројица Кабога и Кнез Никола Зрињски Матије Бана и могућност за њихово „исклизивање“ из функције коју им је аутор доделио. Идентитет ликова историјских драма Матије Бана посматра се на неколико нивоа: националном, културном, политичком и приватном. Уз откривање тенденциозности наведених историјских драма и дискурса власти, проналазе се и простори за самообликовање јунака и њихов лични избор. У завршном делу рада даје се одговор на питање да ли у историјској драми са извесном тенденцијом можемо говорити о личним идентитетима.

Кључне речи: нација, држава, Маројица Кабога, Никола Зрињски, историјска драма, самообликовање.

1. Поетика историјске драме Матије Бана

У књижевној историји и критици (Луцерна 1906, Халер 1944, Фрајнд 1996, Деретић 2004) Бан је дефинисан као писац који писање сматра де-

лом свог државничког и политичког посла. Ти ставови су и данас на снази. Своју поетику историјске драме Бан је експлицирао у разним текстовима у *Словинцу* и *Дубровнику*, у предговорима и поговорима својих драма, као и у познатим

Драмским назорима који представљају осврт на целокупан драмски опус и поезију овога писца. Како истиче Камила Луцерна (1906: 41), Бан је сматрао да се „образовани дијелак народа учи голом повјесницом, а за гомилу најподеснија је поука повјесница преобучена у драмославној хаљини“. У наведеној реченици садржана је суштина Банове поезике историјске драме.

Да бисмо упловили у драмски опус Матије Бана, потребно нам је широко познавање његових политичких активности које су резултовале настанком разних некњижевних списа, а исти су утицали на поезију драмског стваралаштва овог писца. Међу Бановим политичким идејама у драмама превладава идеја *словинства*. Словинство Бан схвата у најширем смислу, антиисламском, и повезује овом идејом све народе који се боре против било којег непријатеља, не само Турака. Бан се са истим жаром и тенденцијом у својим драмама бави и проблемом националног идентитета народа којима је припадао.

Међу писцима историјских драма 19. века, као што су Лаза Костић, Сарајлија, Стерија и А. Николић, Бан заузима посебно место, како због ширине у избору тема, тако и због њихове обраде. Док су драмски првенци – *Мејрима*, *Кобна тајна*, *Добрила* и *Миљенко* остали у оквиру мелодрамског жанра, драме *Маројица Кабога* и *Кнез Никола Зрињски* удаљавају се од типичне историјске драме деветнаестог века која је, највећим делом, била декламаторска и пропагандна, и приближавају се драмској врсти коју Марта Фрајнд назива „новом“ историјском драмом. У *Драмским назорима* Бан је писао о драми која ће објединити класичну једноставност, романтичарску бујност и природну истинитост. Та „будућа словенска драма“, како је назива Марта Фрајнд (1996: 202) анализирајући Банов поетички текст, треба да буде управо онаква какве су Ба-

нове драме написане после 1860. године – живахна и богате композиције радње, сложених и изврсно вођених драмских заплета с подједнако заступљеном „психијском“ и „догађајном“ радњом.

Бранећи право на сопствено виђење историје – као и на избор да се удаљи од легенде, ма колико она била поштована – када му циљ који жели постићи то налаже, Бан писцима историјских драма приписује слободу у обради ликова по свом нахођењу, а не по директивама разних поетика. Он у своју поезију уноси и политику, као нешто што је незаобилазно у историјској драми. Тако у *Цару Лазару* даје политичко тумачење сукоба Срба и Турака на Косову. Банова историјска драма полемише не само с досадашњом поетиком историјске драме већ и с временом у којем ће се гледати и читати.

Дијалог с прошлошћу, садашњошћу или будућношћу јесте оно што драму 19. века издваја од старије историјске драме ренесансе, барока и просвећености. Промена се дешава не у тематици, већ у пишчевом односу према историји, прошлости и друштвеном поретку, а нарочито према појму власти. Ова драма удовољава захтеву за радикалним виђењем историје. Измене крећу са Шекспиром и Бихнером, чијим драмама на сцену ступају незадовољници, бунтовници, револуционари и тема промене поретка. Уз слављење прошлости, преиспитују се национална или европска историја. Акценат је стављен на критику, ироничан осврт и процењивање прошлости. Ова драма је производ пишчеве потребе да активно учествује у друштвеном животу средине у којој живи и да утиче на јавно мњење. „Нова“ историјска драма више није пропагандна, већ полемичка, а тај циљ је заоденут у „драмославној хаљини“, како је то говорио Бан. Као искусан писац, али и политичар, Бан је умео да послушне расположење публике и процени дали је дати историјски

тренутак погодан за драму слављења или драму преиспитивања прошлости.

Након оваквог одређења историјских драма Матије Бана, оне постају погодне за сагледавање кроз теорију новог историзма, настављајући гринблатовско тумачење за које материјала има у свим националним књижевностима јер, како је сам Гринблат (2008, интернет) истакао, сви народи имају своје верзије полемика с влашћу, државом и временом.

2. Кнез Никола Зрињски и Маројица Кабога између историје, политике, државе и приватног живота

Лик Николе Зрињског Бану није давао мира. У поговору истоимене драме описао је жељу да се ухвати с овим ликом у коштац и напише драму о њему, иако зна да је тешко драмски успешно обрадити живот оваквог јунака. Недостаци ранијих трагедија с ликом Николе Зрињског су у употреби љубави као „главног зачина“ драме: „Љубав се свуда трпа, и ондје гдје је разум одбија“ (Бан 1888б: 138). Банова критика претходних драма о овом јунаку односила се и на обраду лика: Никола Зрињски је окарактерисан као „слабомоћан муж и отац“, као кратковидан војвода, а историја га не представља таквим.

Оно што је Бан замерао писцима који су писали о Зрињском јесте и слабо познавање времена о којем се пише. Друштвени словенски живот времена у којем се дешава радња *Кнеза Николе Зрињског* (1566. године на хрватском двору) одликовао се ратоборним духом, пониклим из љуте борбе с околним народима. У том времену доминирају витештво, оданост завичају, владару и вери. Зато треба представити јунаке у јуначкој драми, не у трагедији, сматрао је Бан. Поред Николе Зрињског и војвода Сечујац заслужује јуначку смрт, за разлику од историје која сведочи да су га

убили Турци у постељи, а жену и децу му одвели у ропство (што је представљено у ранијим драмама).

Упоредимо *Кнеза Николе Зрињског* с драмом *Маројица Кабога*: и друга драма за тему има један од преломних догађаја дубровачке историје, земљотрес 1667. године. Бан, Дубровчанин пореклом, за стварање ове драме поред историјских докумената, чланака и полемика у часописима, користи и лично искуство и осећања која сваки Дубровчанин носи у себи. Наведено помирује с политичким ставовима, идејом словинства и тенденцијом услед које настаје наведена драма. Лујо Војновић даје слику Дубровника Бановог времена: „[...] град паде у дубоко мртвило, које је потрајало по вијека. Мртвило испрекинуто сјећањима на времена 'када је кнез још владо', или читањем старих блиставих записа, како на примјер онај Мара Маројице Кабоге и његовог посланства у Цариград (1706–1707), или преписака са Сенатом једног Владислава Буће [...]“ (Војновић 2005: 307). Ослушкујући расположење народа и разматрајући историјску ситуацију, Бан налази да је право време за подсећање на славне личности дубровачке историје, подизање морала и разбуђивање родољубља.

Заједничка карактеристика двеју наведених драма јесте познавање времена у којем се дешава радња и начина живота. Почетком 16. века на словенском простору, како истичу Ф. Аријес и Ж. Диби (Аријес, Диби 2002: 5–32), и даље је на снази стереотип витешког средњег века у којем свакодневица и живот који се одвијао у приватности остају засењени сведочанствима о ратним походима, вршењу владарских функција, као и сличним делањима аристократског, племићког или властеоског слоја. Када су у питању владајући слојеви друштва, и даље је тешко разлучити јавно од приватног, будући да владар делује у окружењу које је, по приро-

ди његове функције, испуњено ритуалима јавног обележја. Појединац и породица, као носиоци приватности, били су под надзором друштвене заједнице, те су и категорије личног и породичног биле друштвено условљене. Од половине 16. века постепено се рађа питање о самом појединцу, његовој свести о личном идентитету и односу према властитој приватности. У домаћем животу у првом плану су били нежни породични односи, родитељски и дечији, побратимство и љубав сестре према брату. Пред овим је често полна љубав бледела. Бан је, поштујући ово, реално приказао живот друге половине 16. века и у први план ставио љубав Зрињског према сину Јурашу и љубав Љепосаве према брату Војину, која је засенила ону према заручнику Ловру.

Од 17. века доминира свест о индивидуалном идентитету, властитом ја, а самим тим и о индивидуалној приватности (Аријес, Диби 2002: 35, 36). Тема индивидуалности и личног избора у опусу Матије Бана ступа на сцену драмом *Маројица Кабога*. Иако наведених елемената има и у *Кнезу Николи Зрињском*, лик Маројице Кабоге доживеће највећу модификацију у односу на историјску личност и биографизме, а његова сложеност неће дозволити Бану да га у потпуности контролише, већ ће он често „исклизавати“ из Банове идеје.

Од свих херојских фигура, у периоду у којем се дешава радња Банових драма, јача је фигура државе. Држава не престаје себе да намеће на разне начине, у разним видовима и помоћу разноврсних средстава. Она и њена правда ће се све чешће уплитати у друштвени живот. Задатак појединца је да брани и оснажује своју улогу у друштву, по правилима игре у оквиру заједнице.

Правећи паралелу с Фукоовим теоријским разматрањем дискурса, он увек припада поретку закона. Дискурс власти у Бановим драмама може бити са-

гледан на два нивоа. Тематизујући преломне историјске догађаје, Бан као ликовне своје драме уводи „особље хришћанско“ и „особље турско“. Први ниво власти оличен је у Турској империји и Млетачкој републици, и проговара кроз лик Султана I у драми *Кнез Никола Зрињски*, односно Кара-Мустафе и Азис-бега у *Маројици Кабоги*. Интересантан је податак да су Млечани у Бановим драмама представљени као негативни колективни лик, док је ликовима турске империје дата индивидуалност. Међу ликовима који припадају Турској империји издваја се Сулејман I у *Кнезу Николи Зрињском*. Приказан као строг и праведан владар, он је једини коме се Хрвати у овој драми клањају. Најбољу потврду да је овај владар био поштован међу Хрватима налазимо у сцени у којој он помаже Љепосави која је доспела на турску страну да би избавила брата, па упала у замку Млечанина. Султан сурово кажњава починиоца преваре, а Љепосаву, као кћер чувеног војводе Сечујца, из поштовања према његовој храбрости пушта да се врати у Сигет. Турска империја и Млетачка република су у Бановим драмама схваћене фукоовски, као силе које режирају не само историјске догађаје већ и понашање личности у њима. Други ниво власти представљају Дубровник и Хрватска који, такође, контролишу деловање личности, али, за разлику од Турске империје, полажу веће право на част и истину у односу на Турску која у драмама бива сликана као стециште издајница и ратника, који су, због кукавичлука, склони томе да мењају своју веру. Типичан пример за наведено су Млечанин и Соколовић у драми *Кнез Никола Зрињски*, односно Кара-Мустафа у *Маројици Кабоги* који посланицима ставља до знања да га могу лако поткупити. Уплитање државе било је омогућено стављањем њене моћи у службу једног члана породице, а против другог. И наведени елемент је присутан

у драми *Маројица Кабога*: након испуњења свих услова, имаће се и даље не враћа Маројици. Држава, односно власт, оличена је у стрицу Шишку.

Да ли у оквиру наведених нивоа власти у Бановим драмама ипак постоји могућност за деловање? Ту могућност може стећи само онај ко изазове повлађивање, завист, или бар трпељивост јавног мњења, захваљујући части. Такви су карактери Маројице Кабоге у истоименој драми, као и кнеза Николе Зрињског и Љепосаве у другој драми. Оно што се још може уочити у Бановим драмама јесте варирање ликова између политике, етике и породице, те се може уочити и искра субверзивности према тенденцији аутора. Варирање и исклизуће ликова из функције један је од значајних елемената Банових драма.

3. Могућност за самообликовање: исклизуће из функције и лични избор

У историјској драми постоје непроменљиве датости одређене историјским чињеницама и пишчевом тенденциозношћу. Али, како истиче Стивен Гринблат (2008, интернет), чак и када су избори сужени, животи и личности се издвајају по сопственој мери, правећи лични избор. У овом суженом простору, на који врше притисак писац, држава, власт, историја и политика, Гринблат види простор бесконачне слободе, велике могућности ликова за избор који назива *самообликовање*. У интервјуу који је пре две године дао РТС-у, поводом извођења српске верзије реконструисане Шекспирове драме *Карденија*, Гринблат је објаснио појам *самообликовање*, којим је насловљена његова књига. Наведени појам се не односи на лични идентитет у смислу националне, верске и расне припадности, и пошто је прва асоцијација коју овај појам буди – лична карта, Гринблат га замењује појмом *самообликовање*, који означава

могућност да се обликује сопствено биће личним уделом, па чак и када постоје непроменљиве датости. Самообликовање подразумева активни однос лика према околностима и осећај моћи контролисања сопствене судбине. Овај парадокс дубока ограниченост – бескрајна слобода први пут је уочен код Шекспира као писца, а затим и у обликовању његових ликова. Посматрајући историјску драму у социолошком контексту, Гринблат је види као моћну позорницу за полемику с државом, али и простором за настанак карактера који измичу било каквој вануметничкој функцији.

Ако кренемо од Бановог става да историја обучена у „драмославну халину“ има за циљ да образује народ, пренесе моралне поруке, подсети на славну историју и њене актере, а све то повезујући с његовом тежњом ка идеализацији историјских личности – долазимо до закључка да у Бановим драмама постоји исклизуће ликова из функције и њихово самообликовање. У првом чину драме *Маројица Кабога* главни лик два пута прави лични избор: тужи стрица Већу и одлучује да се избори за Марину љубав. У другом чину драме *Маројица* опет има право на лични избор: док историјски и легендарни *Маројица* беже из тамнице, па поново доспевају у њу, Банов Кабога је частан и покоран, свестан кривице и жели да окаје грех. Овај лик три пута прави избор који се коси с функцијом коју му додељује писац – да одржи Дубровчанима Бановог времена лекцију о части, поштењу и родољубљу. Ако се ово посматра паралелно с биографским подацима, у драми која слави *Маројицу Кабогу* Бан жели да избегне негативне елементе из биографије и прибегава идеализацији, али три пута лик измиче томе: прво убија стрица, потом не бежи из затвора иако му се пружила прилика за то, што нас одводи од негативног приступа

лику као убици ка позитивном; и таман кад помислимо да је Кабога идеални јунак који се изборио за идеалну драгу он, након што је релативно сређено стање у држави, опет прави лични избор: иде у посланство у Цариград и не да да му се плати ослобађање из тамнице. Кабога у драми изговара чувене стихове:

„Грађанин сваки
Мора општем посветити добру
Свој земаљски кратак живот, па га
И жртвовај’ када је то нужно“ (Бан 1892: 99).

Идеја општег добра бива доведена у питање убиством стрица и венчањем племкиње и јунака с мрљом на биографији. Иако је заслужио њену руку, то се опет косило с моралним начелима аристократске породице. Убијајући стрица Шишка, чије клевете стају на пут љубави, Кабога се приказује као јунак кога у животу воде срце и непромишљеност. Онда ту исту, трновитим путем достигнуту породичну топлину, Кабога жртвује зарад родољубља. Једна велика, мотивисана љубав одједном бива замењена другом, као да је један Кабога у прва два чина драме, а други у последњим. Варирајући лик између породице и родољубља, Матија Бан дело варира између словинства и приватног живота, који од краја 19. века увелико излази на позоришну сцену након засићења историјским драмама и декламацијама у које се оне често претварају. У варирању лика уочава се субверзивност према аутору и тенденцији с којом пише драму. Маројица Кабога, оживљен у Бановој интерпретацији, варира између фигуре аристократе, државе и породичног живота. Од осећања Маројице Кабоге свакако је доминантан патриотизам који је, иначе, иманентан сваком Дубровчанину. Банов Маројица Кабога је израстао из историје и дубровачких легенди, остао заштитник државе уз Светог Влаха, а у драми је добио једну нову димензију лика који је у активном односу

према околностима у којима се налази. Кабога дела, али и грешни, прави лични избор некад на штету других, некад и на своју, подсећајући тиме да је аристократа, затвореник, херој и државник пре свега човек, и да такав треба да остане било да га тематизује роман, приповетка или драма, који му често умеју поништити ту димензију.

У драми *Кнез Никола Зрињски*, која је написана с циљем слављења хрватске историје, главни лик је, на самом почетку, одређен као носилац једне слабости:

„Присуство би твоје (синовљево, прим. аут.) у Сигету
Сметало ми, дух ми колебало,
Нагнало ме можда и на слабост,
Које бих се стидио до смрти“ (Бан 1888а: 8).

Настојећи да свог сина Јураша склони из Сигета којем прети опсада, кнез Никола Зрињски потврђује сумњу о својој слабости. Иако Зрињски истиче храброст као врлину наслеђену од прадедова који никада нису бројали непријатеље, он се удаљава – за разлику од витешког начела којег би Зрињски, као потомак славних владара требало да се држи – од лика државника и приближава се лику који је првенствено отац, па тек онда владар. Јураш испрва одбија да изврши очеву заповест, али ће ипак, на крају, попустити. „Плакао бих, да ти син нијесам“ (Бан 1888а: 13), речи су које изговара Јураш који одлази из Сигета остајући ускраћен за јуначку смрт. Слабост Зрињског према сину показује се нарочито када му стигне вест да је син ухваћен и заробљен док је покушавао да побегне из Сигета. Слушајући речи изасланика Осман-паше који је дошао на власт преваром и убиством Сулејмана I, Зрињски поред туге осећа и страх због казне коју су Турци одредили његовом сину ако не преда Сигет – набијање на колац. Зрињски, који је већ једном уклонио сина из борбе, сада жели да га поштеди мука које му следе, те шаље свог војника да убије Јураша пре него што

Турци почну с мучењем. Желећи да прикаже славног војсковођу, Бан у први план ставља његову људску димензију, а не ратничку и херојску.

Женски лик који се издваја из ове драме, а можда и из целокупног Бановог драмског опуса, јесте Лепосава Сечујац. У изградњи овог лика Бан је поштовао своје поетичко начело да љубавну причу стави у други план, а истакне сестринску љубав, што је у сагласју с породичним животом времена у којем се дешава радња драме. Снага сестринске љубави нарочито долази до изражаја када сазна да је брат Војслав заробљен. Желећи да га ослободи, Љепосава доспева у замку Млечанина који је заљубљен у њу. Упркос претњи смрћу ако побегне, она успева да се ослободи и пронађе начин да ослободи заробљеног брата. Треба истаћи чињеницу да је Војслав заробљен у борби, за разлику од Јураша који је заробљен док је бежао из Сигета по очевој наредби. Љепосавин лик изграђен је по узору на лик амазонке, што потврђују стихови:

„У Сигету не стрепе ни жене:
Четрдесет другарица имам,
Које моле, да им даш оружја,
Па и оне да у бој улете“ (Бан 1888а: 21).

Неустрашива када је у питању борба, пожртвована када је у питању сестринска љубав, верна заручница, послушна кћер, Љепосава надраста лик амазонке из којег је потекла, добијајући људску и породичну димензију. Иако Бан каткад користи пословичне стихове да изрази сестринску љубав („Отпало ми моје десно крило/ отпало ми срце из ниједара“), Љепосавини поступци у тренутку када сазна да јој је брат заробљен снажније показују љубав: она прекорева заручника Јуранића и остале војсковође што су се вратили без Војслава, креће у преговоре с Турцима и полази на ратиште. Срдитост и наглост су особине које Љепосаву приближавају лику Маројице

Кабоге. Оно што је такође приближава овом лику јесте пожртвованост у одбрани града: она остаје до пада Сигета на кули као топник, поред свог оца коме ратничка крв такође није дозволила да остави град. Варирајући Љепосавин лик између сестринске љубави, љубави према оцу, љубави према заручнику и патриотизма, Бан као да није могао да се одлучи која димензија овог лика ће бити доминантна. У рецепцијској равни, евидентно је да је ово један несвакидашњи Банов лик који пандан има само у херојима. Остављајући у сенци не само слабо развијене женске карактере, лик Љепосаве надраста функцију која му је додељена, и од лика амазонке постаје вишедимензионалан, прави представник жене разапете између телесне љубави, породице и дужности према држави тога времена.

Драмама *Маројица Кабога* и *Кнез Никола Зрињски* Бан је започео полемику с писцима свога доба који о родољубљу фразирају и стављају љубавну причу испред њега, претварајући га тако у епизоду, што оно, по Бановим речима, никако не сме постати. Полемика је усмерена против оних који заборављају да је „Дубровник – мудри старац, овенчан вековном славом“ (Бан 1851), те уместо да нађу умереност у певању (а умереност је врлина која краси све Дубровчане, како истиче Матија Бан), уместо мудрости, народности и духовног уживања – посежу за љубављу, чашом и шалом. Први задатак Дубровника, како истиче Бан, јесте „народно изображеније путем књижевности“ и постизање „славјанско-књижевног препорода“ (Бан 1851: 11), те су на мети критике сви они који заборављају тај задатак.

Покретање теме приватног живота, породице и личног избора јесте новина у односу на старију историјску драму. У сагласју је с временом о којем је Бан писао, а нарочито оном у којем је живео – временом у којем романтичарски јунаци

добијају и друге димензије осим витешких. Као што је умео да послушају друштвено и политичко било, Бан је умео и да верно прикаже једно време, на потпуно другачији начин од историографије која, обраћајући пажњу на опште, занемарује појединачно и приватно.

Наведеним драмама Бан је наставио политичку полемику с временом у којем је живео. Подредивши свој живот и рад остваривању свесловенских идеја – од политичког ослобађања и уједињавања словенских народа расутих по отоманској и аустријској царевини, до образовања словенских народних маса и оживљавања њихове културне прошлости – Бан је критиковао избегавање остварења оваквог задатка. Преко сопственог стваралаштва изражавао је жељу да словенски народи у будућности на европској позорници преузму улогу која им по снази, способности и успесима у прошлости припада. Иако се никада није изјаснио као поборник илиризма, анализирајући тематику његових драма, нарочито *Кнеза Николе Зрињског*, можемо закључити да Бан још једном подсећа на славну прошлост Дубровчана и Хрвата и њихове заслуге у општој одбрани против Турака. Време настанка драма о којима је било речи поклапа се с књижевним, културним и друштвено-политичким покретом – илиризмом, који је настао крајем тридесетих година под притиском Угарске и мађаризације. Растрзана између Угарске и Аустрије, Хрватска је била принуђена да се бори за очување националног идентитета. То је било право време да Бан, политичар, својом драмом подсети да су Беч и мађарски Сигет бранили Хрвати, видевши у њима симбол слободе свих народа. Иначе склон отвореним полемикама, Бан се овога пута одлучио за скривену, подсећајући тако да је историјска драма моћно оруђе за преиспитивање прошлости, садашњости, и опомена будућности.

4. Закључак

У ранијим студијама о Матији Бану уочено је да су историја и политика константе његовог драмског опуса, али се недовољно залазило у анализу начина његове обраде истих. Још у Баново време његове драме у критици бивају називане декламаторским и тенденциозним, што јесте тачно, али првенствено када су у питању његови драмски првенци. М. Фрајнд, након анализе већег дела Бановог драмског опуса, уочава нову, полемичку димензију Банових драма. Уочавањем елемената „нове“ историјске драме у Бановом опусу и полемике с поетичким и политичким ставовима његовог времена, оне су добиле нову димензију и постале погодне за сагледавање кроз теорију новог историзма.

Настављајући анализу Банових драма преко елемената „нове“ историјске драме и изградње ликова, закључујемо да, иако је спојио државничке и политичке послове с писањем, Бан у драмама *Маројица Кабога* и *Кнез Никола Зрињски* представља ликове који не остају у оквирима старе историјске драме, углавном декламаторске, и излазе из функције у коју их Бан ставља.

Аргументе за исклизнуће ликова из функције пронашли смо у обе Банове драме, уочавајући удаљавање ликова од идеализације којој Бан прибегава у складу са својом поетиком и циљем зарад којег пише драму, као и истичући давање могућности личног избора ликова, који често иде на штету моралних порука и слављења државе и власти. Међу ликовима ових драма наведени елементи су присутни нарочито у *Маројици Кабоги* и његовом варирању између аристократе, изгредника, хероја, верног супруга и послаништва, кнезу Николи Зрињском и његовој слабости према сину, као и Љепосави за коју Бан као да није могао да се одлучи да ли ће бити ратница, пожртвована сестра или верна заручница. Стављајући ликове у акти-

ван однос према околностима у којима се налазе, и налазећи просторе за њихово деловање, Бан је омогућио самообликовање својих ликова потврђујући да и у историјској драми, у којој ликове ограничавају историја, држава, политика и друштвени кодекс, ипак постоји могућност за изградњу личног идентитета.

Литература

1. Arijes, Filip, Žorž Dibi i dr. (2002), *Istorija privatnog života: od renesanse do prosvetćenosti*, Beograd: Clio.
2. Арсић, Ирена (2009), *Дубровачке теме 19. века*, Београд: Арс libri.
3. Ван, Матија (1851), „Dubrovnik cvět narodnoga knjižstva“, za godinu MDCCCLI, Том 3, интернет, доступно на: http://books.google.rs/books?id=0N1pAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=sr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (приступљено 21. децембра 2012).
4. Ван, Матија (1884), „Poslanica M. Vana Slovincu“, *Slovinac*, br. 35: 536–539.
5. Ван, Матија (1888a), *Knez Nikola Zrinjski*, Zagreb: Naklada „Matice Hrvatske“.
6. Ван, Матија (1888b), Поговор у: *Knez Nikola Zrinjski*, Zagreb: Naklada „Matice Hrvatske“, 137–142.
7. Ван, Матија (1888v), *Moralne i politicne iskrice iz slovenske istorije*, Beograd: Državna štamparija Kraljevine Srbije.
8. Бан, Матија (1892), *Дјела Матије Бања, Књига VII, Маројица Кабога грађанска драма у 5 чинова*, Београд, 1–119.
9. Vojnović, Lujo (2005), *Istorija Dubrovačke Republike*, priredila Irena Arsić, Beograd: Ars libri.
10. Vučetić, Antonije (1905), „Sitnice iz dubrovačke prošlosti“: „Opet Marojica Kaboga“, „Srditost Maroja Kaboge“, *Srđ*, 1905, IV, 6, 7. i 8.
11. *An Interview with Stephen Greenblatt* (2008), интернет, доступно на: <http://www.youtube.com/watch?v=rN1eoANmAiI> (приступљено 12. септембра 2012).
12. Гринблат, Стивен (2011), *Самообликовање у ренесанси: од Мора до Шекспира*, превод Невене Мрђеновић и Јелене Стакић, Београд: Клио.
13. Деретић, Јован (2004), *Историја српске књижевности*, Београд: Прометеј.
14. Lucerna, Kamila (1906), „U spomen Matije Vana Dubrovčanina“, *Ljetopis JAZU*, 21: 1–49.
15. Милутиновић, Коста (1989), „О покрету Срба католика у Далмацији, Дубровнику и Боки Которској 1848–1914.“, у: *Зборник о Србима у Хрватској*, Београд: Српска академија наука и уметности.
16. Смит, Антони (1998), *Национални идентитет*, Београд: Библиотека ХХ век.
17. Фрајнд, Марта (1996), *Историја у драми – драма у историји: огледи о српској историјској драми*, Нови Сад – Београд: Прометеј – Стеријино позорје/Институт за књижевност и уметност.
18. Fuko, Mišel (2007), *Poredak diskursa: pristupno predavanje na Kolež de Fransu, održano 2. decembra 1970. godine*, Loznica: Karpos.

**CHARACTERS IN THE HISTORICAL DRAMAS BY MATIJA
BAN AMONG NATIONAL, POLITICAL AND PRIVATE LIFE
AND ABILITY OF SELF-FASHIONING**

Summary

This paper, through Greenblatt's theory of self-fashioning and correlated with Foucault's understanding of power and discourse, determines the identity of the characters of the historical dramas *Marojica Kaboga* and *Knez Nikola Zrinjski* by Matija Ban, and the possibility of their "slipping out" of their assigned roles. The identity of the characters of Ban's historical dramas symbolized several levels: national, cultural, political and private. The invention of intent-mentioned historical drama allowed for discourse on power, and found space for self-fashioning heroes and their personal choice. The final part of the paper answers the question whether historical drama with such certain tendency can examine or expound about personal identity.

mirjanabo27@gmail.com